

amaritudo sæculi supervenerit, prævalere eam in illo charitatis dulcedinem non permittit, et sic ei vera charitas insinuat dulcedinem omnium bonorum cœlestium, ut eum patienter faciat tolerare amaritudinem terrenorum. Secunda causa est, quia tam levis est sarcina charitatis, ut non premere, sed levare consueverit; qui enim illam quomodo a Christo accepit, cum ipsius adjutorio servare voluerit, nec pedibus currendo, nec manibus operando fatigationem sentire, nec in humeros suos atiquas graves sarcinas portando poterit laborare: quia et quandiu se aliquibus duris operibus pro amore charitatis exercet, dulcedo amoris ipsius eum laborare non sinet, quia quidquam [quidquid] non amanti grave est, amanti suave ac leve est. Teneat ergo unusquisque bonam voluntatem, et omnes homines sicut seipsum diligat, et quod sibi ab aliis fieri optat, hoc aliis fieri velit, pro bonis oret, ut a Domino custodiantur; pro medicribus, ut meliores fiant; pro malis, ut cito se corrigant; et in omnibus peccatoribus vitia potius quam ipsos homines odio habeat, et ad vicem bonorum medicorum morbum oderit, non ægrotum. Nam qui in peccatoribus vel quibuscumque inimicis suis magis ipsos quam vitia eorum odio habet, aut in præsentem eos desiderat puniri, aut in futuro æterno incendio concremari, quæ res quam execranda et abominabilis sit, evidenter sancta charitas vestra cognoscit. Boni Christiani vero omnes inimicos suos magis corrigi quam perire desiderant, et pro ineffabili bonitate student nec illis nec aliis maledicere, propter illud quod scriptum est: *Neque maledici regnum Dei possidebunt*; nunquam jurare, quia scriptum est: *Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non discedet de domo illius plaga*. Quod autem dicit de domo illius non discedere plagam, non de domo terrena, sed de anima intelligendum est, quæ templum est Dei. Studeat etiam nunquam mentiri, quia scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam*; et, *perdes eos qui loquuntur mendacium*. Justitiam tenere contendant propter illud: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt justitiam omni tempore*. Charitatem tenere toto corde festinet, quia charitas angelos [angelis] facit consimiles. Hæc omnia quæ suggesti et brevia sunt, ut possint memoriter retineri, et tam suavia vel dulcia, vel debeant, Deo auxiliante, operibus adimpleri. Ecce in his omnibus veræ ac perfectæ charitatis operibus, sicut jam dictum est, nihil aut manibus aut pedibus agitur, ut se aliquis per impossibilitatem aut infirmitatem excusare conetur. Cum enim et cupiditas omni amaritudine amarior, et charitas omni dulcedine dulcior sit, quare durum et asperum jugum avaritiæ cum tantis periculis ac laboribus homines portare volunt, aut dulce onus Christi et suave jugum ipsius de cervicibus suis excutiant? Contra ista quæ charitati vestræ suggesti nullus quicumque voluerit, similem poterit excusationem prætere, ut se dicat aliquis ea non posse perficere. Non enim ei dicitur: *Jejuna plus quam potes, vigila plus quam prævaleas, nec hoc ei imponitur, ut a vino vel a carnibus abstineat, si hoc infirmitas corporis sui non tolerat; et si forte non prævalet esse perfectus, non cogitur vendere omnia sua et dare pauperibus; et si virgo non potest esse, non ad hoc premitur ut uxorem non permittatur accipere. In his enim omnibus quæ ad corporis fatigationem pertinent, nullus Christianorum invitus cogitur; sed qui potest implere, Deo gratias agat; qui vero non potest implere, charitatem veram teneat et in ipsa habeat omnia, quia sine istis operibus quæ supra commemorata sunt, charitas sufficit sibi, illa vero bona opera sine charitate prodesse omnino non poterunt. Hoc totum ideo iterum atque iterum deo, fratres charissimi, ut pleuius possitis agnoscere quia nullus se poterit excusare, quod Dei præcepta non possit implere; quia quando se de illis in quibus corpus laborat excusare tentaverit, ab illis quæ in animi virtute consistunt, et præcipue a charitate in qua conti-*

nentur omnia bona, nihil poterit prætere, quod ea non possit Deo auxiliante perficere. Et ideo qui veram charitatem noluerit retinere, non invenit quod in veritate aliis, sed quod sibi debeat imputare. Tenete ergo, fratres charissimi, dulce ac salubre vinculum charitatis, sine qua dives pauper est, et cum qua pauper dives est. Dives, si charitatem non habet, quid habet? pauper, si charitatem habet, quid non habet? Et quia, sicut dicit Joannes evangelista, *charitas Deus est, quid pauperi deesse poterit, si per charitatem Deum habere meruerit? Et contra quid diviti terrena facultas proderit, si Deum habere non meruerit? Amato ergo et tenete charitatem, fratres charissimi, sine qua nunquam ullus Deum videbit. Nolite vobis sine charitate blandiri, etiam si reliqua bona opera perfeceritis; sed timete illud quod scriptum est: *Qui universam legem servaverit, offendit autem in uno, factus est omnium reus, quod est hoc unum, nisi vera et perfecta charitas, de qua iterum* B *Apostolus dixit: Omnis lex uno sermone impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Nam in tantum reliqua opera sine charitate nihil prosunt, ut i vera voce clamet Apostolus, *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Et ideo quia ipsa est vera charitas quæ omnes homines diligit, qui se cognoscit vel unum hominem odio habere, festinet amaritudinem fellis evomere, ut dulcedinem in se charitatis mereatur excipere, quia sine illa nec jejunia, nec vigiliae, nec orationes, nec elemosyna, nec fides atque virginitas ullum hominem adjuvare possunt.*

Et quia de charitate nos admonens Apostolus dixit: *In charitate radicali et fundati, et radix omnium bonorum est charitas, evidentissime constat quod quomodo quælibet arbor pulchra et amœna et floribus ac fructibus plena, si in ea radix viva non fuerit, omnis ejus pulchritudo arescet: ita et quilibet Christianus si reliqua bona opera tanquam in ramis se habere monstraverit, et de ipsis sine charitate præsumens radicem ipsius charitatis habere noluerit, sine ullis fructibus sterilis remanebit. Vera enim charitas in adversitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, inter veros fratres dulcissima, inter falsos patientissima, inter insidias innocens, inter iniquitates gemens, in veritate respirans, casta in Susanna in virum, in Anna post virum, in Maria propter virum, humilis in Petro ad obediendum, libera in Paulo ad arguendum, bona [forte humana] in Christianis ad constituendum, divina in Christo ad ignoscendum. Vera enim charitas, fratres charissimi, anima est omnium Scripturarum, prophetarum virtus, scientiæ solidamentum, fidei fructus, divitiarum pauperum, vita morientium. Hanc ergo fideliter retinete, corde et tota animi virtute diligit, huic jugiter adhærete. Suavis enim est Dominus et omni dulcedine dulcior; societas ipsius non habet amaritudinem, conversatio ipsius non habet dolum. Si illam volueritis ex integro corde tenere, et in hoc sæculo vos faciet cum gaudio Dei præcepta perficere, et in futuro ad præmia æterna pervenire, quod ipse præstare dignetur qui regnat in sæcula.*

EPISTOLA S. CÆSARII

AD QUOSDAM GERMANOS.

Vereor, venerabiles filii, ne, dum vobis pro conservanda quiete vel pudicitia rustico imperitoque sermone aliquid præsumo suggerere, apud illos qui nesciunt quanta sit virtus charitatis, notam videar præsumptionis incurrere. Ego enim licet et peccatorum meorum sum conscius, et vestra puritatis non sum ignarus, præsumo tamen tepidus admonere ferventes, lenius et negligens incitare currentes, languidus sanis consilium dare, et in via remanens ad æternæ patriæ desiderium vos provocare; et quia secundum sacramentum vestrum frequentius vos

visitare non valeo, hanc admonitionem serenitati vestræ ad vicem præsentis meæ pie et humiliter transmitto. Sed hanc præsumptionem, sicut dixi, ipsa mihi charitas ingerit quæ timere non novit. Ideo rogo vos, venerabiles filii, ut audaciæ meæ veniam dantes, quæcumque suggero patienter et benigne suscipiatis; et consulentes rusticitati vel verecundiæ meæ qualemcumque exhortationem meam secretius relegite, nulli alii tribuentes, ne cuiuscumque eruditæ aures sermonis nostri asperitate feriantur. Nos enim Deo propitio licet nihil sinistrum de vestra conversatione sanctissima sciamus, tamen propter multiplices laqueos inimici de quo dicitur, *Cui sunt nomina mille, nocendi artes mille*; propter illius ergo venenosas astutias et male blandas concupiscentias sanctam vestram conscientiam qualibuscumque, etsi tepidis, sermonibus admonemus, et licet minus idonei bellatores arma vobis spiritalia contra ignitas sagittas diaboli providemus. Gaudete et exultate in Domino, venerabiles filii, et gratias illi jugiter uberes agite, qui vos de tenebrosa sæculi huius conversatione ad portum quietis et religionis atrahere et provocare dignatus est. Cogitate, fratres, jugiter unde existis et ubi pervenire meruistis. Reliquistis fideliter mundi tenebras; et locum Christi feliciter videre cepistis; contempnistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium pervenistis; respiciistis gulam, et abstinentiam elegistis; respiciistis avaritiam atque luxuriam, et castitatem vel misericordiam tenuistis. Sed rogo vos, venerabiles filii, ut quantum estis securi de præteritis, tantum sitis solliciti de futuris. Omnia enim crimina vel peccata cito ad nos revertuntur, si non quotidie bonis operibus expugnantur. Audite apostolum Petrum dicentem: *Sobrii, estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumquærens aliquem devorare*. Quando in hoc corpore vivimus, diu nocturne Christo adjutore vel duce contra diabolum repugnemus. Sunt enim aliqui quod pejus est negligentes et tepidi qui de solo Christianitatis vocabulo gloriantur, et putant quod illi sufficiat vestem mutasse et religionis habitum suscepisse, nescientes illud propheticum: *Fili, accedens ad servitatem Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem*; nec sententiam Psalmistæ considerantes: *Propter verba laborum tuorum ego custodivi vins duras*; et illud quod Apostolus dixit: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum*. Vestes enim sæculares deponere, et religiosas uno die indui aut unius horæ momento possimus; mores vero bonos jugiter tenere, vel contra male dulcis sæculi voluptates huius, quando vivimus, Christo adjutore laborare debemus, quia non qui cæperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Imprimis ergo anima quæ religionem servare desiderat, gulam vincere et ebrietatem vitare tota fidei virtute contendat, et attemperatum convivium, mensam mediocrem habeat, ut caro illius nec nimietate abstinentiæ debilitetur, nec per deliciarum abundantiam ad luxuriam provocetur, deinde profundum humilitatis jaciatur fundamentum, linguam refrenet, distractionem quasi venenum fugiat, verba otiosa nec ipse proferat, nec ab alio prolata auribus suis libenter dimittat; vestimentorum habitum nec nimis abjectum, nec mutabiliter pomposum aut periculosa elegantia habere consuescat. Lectionem aut ipse frequenter legat, aut legitis verba tota pectoris aviditate suscipiat. De divi in Scripturarum fontibus jugiter aquam salutis hauriat, illam utique de qua Dominus dicit: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. De paradisi etiam floribus, hoc est sanctarum Scripturarum sensibus, anima sancta se jugiter ornare contendat, et in ipsis pretiosis margaritis auribus suis indesinenter impendat, ex ipsis annulos et dextralia, dum exercet opera bona, sibi componat. Ibi castitatis ornamenta, ibi compunctionis holocausta requiramus. Qui vero religionem

immaculato corde et puro corpore conservare desiderat, aut nunquam in publicum aut certe non nisi pro grandi et evitabili [inevitabili] necessitate procedat. Nec dicat aliquis: Sufficit mihi conscientia mea. Dicat sibi quisque quod ipsi placuerit: misera et stultis odibilis Deo est excusatio ista, quæ magis de impudicitia quam de conscientia bona procedit. Nam quando primæ familiaritatis aut vir aut femina cum viro esse cœperit, satis verecunda et quasi sancta esse cognoscitur. Sed quia subtrahit imprimis diabolus machinamenta sua donec paulatim assidua familiaritate crescente inter ambos inimica nutritur [nurtiatur]. Callidus enim hostis facit illos sibi invicem parvo tempore deservire, sine ulla ratione libidinis, sine ullo dispendio castitatis, et ita illos falsa securitate circumvenit, ut eos quasi in blanda tranquillitate, velut duas naviculas producat in altum, et dum se putant esse securos, nec juveniorum quasi reorum adjutorium peccant; cumque eos securos fecerit, in seipsos elidens subito illos tempestate demergit, et in vulnificos amplexus impingens simul uno ictu mortificat. Tandem subito igne [subditiis ignes] sine ullis flammis occultat, donec duas faculas junctas simul jam ambas accendat. Sic explicat diabolus quod præstare antea videbatur, sic quasi de simplici charitate amorem conflat illicitum, dum imprimis contemptus est cadere, sic valet amplius occupare. Ecce securus est quisque de conscientia sua, quod cum aliquem viderit scandalizare de ipso non possit? Nunquid quomodo conscientiam suam novit, sic voluntatem alterius videt? Ecce tuus oculus simpliciter videt, et forte ille crudeliter concupiscit. De tua possibilitate gaudes, et de illius ruina non times. Si enim tu te nimium familiarem præberis, alterius concupiscentiam nutris. Etiam si ipse non pecces, alium tamen perdes, et erit tibi causa etiam sine causa ut te libido maculet alieni. Nolite, quæso vos, nolite quibuscumque occasionem dare, aut familiaritatem tribuere, ne forte cuiuscumque concupiscentia in vos mala successa alibi incipiat quærere quod in vobis non potuit. Sed forte dicit: Securus sum de conscientia mea. Absit ut hoc de ore religioso procedat: jam enim cecidit qui de sua virginitate confidit. Libidinem si Christo adjuvante desiderat vincere, certissime noverit, qui indignam familiaritatem non subvertit ut se aut alium cito perdat. Sed forte dicit aliquis: Ideo familiaritatem non fugio quia volo habere quod vincam, adversariam meam capio tenere captivum. Vide ne contra te adversarius incipiat rebellare. Vide ne te ducat captivitas ista captivum. Audi Apostolum dicentem: *Fugite fornicationem*; contra reliqua vitia oportet nos omni virtute resistere, contra libidinem vero non expedit repugnare, sed fugere. Esto ergo libidinis fugitivus; si vis castitatis pugnator esse egregius. Sed quod dixi diligenter attendite, quando solus aliquis stimulis libidinis inectatur, Christo adjuvante repugnet quantum prævalet contra se, quia non habet quo possit fugere; quando vero per aliorum sodalitates, opportunitatem tamen, voluptati diaboli subministrat, ipsam familiaritatem quantum prævalet, sicut superius dixi, anima sancta refugiat. Ac sic quando aliquis in seipso tentatur, sibi ipse Deo adjuvante resistat, quando per alterius societatem vel leve conscientia titillatur, quasi serpentem venenatum quanta potest celeritate refugiat. Sed ut hæc omnia servare possimus, abstinentiam rationalem teneamus, quia vera est illius sanctissimi viri sententia: Prout contineris ventrem, ita et venenosus motus ejus, humilitatem etiam veram quantum possumus servemus. Non enim carnis integritas servatur, ubi animus superbiæ tumore corrumpitur, præcipue sic [ubi] et iracundiæ flamma frequenter surgit, castitas et virginitas [virginitatis] flores cito consumit. Caste enim Deo devota anima non solum extraneorum, sed etiam parentum suorum assiduum familiaritatem aut ad se veniendi, aut ipse ad illos ambulandi, habere non

declinet [F. leg. debet, ut col. 1131, lin. 41], ne aut quod non oportet aut quod non expedit dicat, aut cunctatim potest esse contrarium videat. Si enim vasa quæ in ecclesia offeruntur, aut in sacrosancto altario ponuntur, sancta ab omnibus appellantor, et fas non est ut de ecclesia postmodum in domum laicam revocentur aut usibus humanis aptentur; si tantam dignitatem habent vasa quæ nec intellectum possunt habere nec sensum, putas qualem dignitatem apud Deum habet ad ipsius imaginem procreata? Sunt [sic] ergo vasa sancta humanis usibus servitura, nec possunt nec debent de ecclesia revocari, sic religiosum quemquam non oportet, non decet, non expedit, parentum suorum obligationibus implicari, aut quorumcumque extraneorum perniciosa familiaritate constringi. Illud ante omnia admotheo, ut invidiæ malum quasi venenum viperæ fugiatis, et inter vos invicem per sancta colloquia, medicamenta spiritualia præparetis. Sunt enim, quod pejus est, aliqui, [Add. qui] quando se pariter jungunt, magna [Lege magis] sibi, detrahendo vel contra præpositum murmurando, vulnera faciunt, quam spiritualia medicamenta componunt. Vos vero, sancti ac venerabiles filii, si aliquem videtis nisi lanam, consolationem impendite; si superbientem, humilitatis medicamentum apponite; si iracundum videritis, refrigerium patientiæ ministrare. Si nobiles nati estis, magis de religionis humilitate quam de sæculi dignitate gaudete. Et sic terrenam substantiam dispensate, ut inde spiritalis pennas et bene cito tribuendo habere possitis, et non aliquid vobis reservando aut tardius erogando carnales compedes habeatis. Terrena enim substantia si tardius erogatur, animæ pennas quasi vi aut coactus [F. leg. quasi visco] illigare cognoscitur, quia verum est illud quod scriptum est: Impedimenta mundi fecerunt eos miseros. Si quis vero pauper fuit antequam religionem sanctam assumpserit, Deo debet gratias agere, qui illum mundi hujus facultatibus noluit illigare. Multos enim, quod pejus est, ita suæ facultates ligatos tenent, ut ad æternam patriam redire non possint. Vos vero jam in hoc sæculo Christo propitio felices estis, qui facultates simul et voluptates sæculi istius, non solum corde, sed etiam corpore contempseritis. Tenete ergo manus in aratrum, et nolite respicere retro; et quia in vincto perfectionis ascendere meruistis, non vos inde deponat sæculi istius voluptas. *Memento tæxoris Loth*, quia [vel quæ] retro respiciens versa est in statum salis. Nunquam juramentum, nunquam maledictum de ore vestro procedat. Non solum corpora, sed etiam corda vestra, omni sollicitudine custodite, propter illud quod scriptum est: *Omnis castodia serva cor tuum*, et illud quod Dominus in Evangelio dicit: *De corde enim exeunt cogitationes malæ*. Si enim in corde nihil male cogitatur, quidquid sanctum est ex ore proferretur, quia, sicut scriptum est: *Ex abundantia cordis os loquitur*. Hoc enim lingua proferre consuevit, quod ex officina cordis conscientia ministraverit. Et ideo si ex ore vultis bona proferre, semper in corde quæ sancta sunt cogitate. Sic lectioni et orationi debetis incumbere, ut interdum etiam manibus positus aliquid exercere, præcipue tamen usque ad horam tertiam lectioni vacare consuescite, et meliorem diem partem sancto operi dedicate. Oratio ipsa cum silentio procedat ex corde, ut vix audiatur in ore. Nam qui alta voce orare voluerit, et sibi et alteri multum nocet, dum per garrulitatem alterius mentem ab oratione sancta et secreta suspendit. Et in ipsis operibus quæ manibus exercetis sæcularia et pompæ indumenta, quæ non utilitati, sed vanitati servantur, fastidite atque contempnite, ut etiam in ipsis terrenis operibus possitis quidquid sobrietati et honestati convenit exercere. Multi enim quod in moribus dilignant, hoc etiam in operibus ostendant. Præparant sibi ornamenta sæcularia sæculum diligentes et voluptati vel luxuriæ servientes. Vobis vero, quibus mundus crucifixus est, nihil sit con-

mine cum talibus. [videtur legend. Quibus ad] Ad luxuriam caro componitur velut inimica et contraria vestro præposito respiciuntur. Sunt enim quod pejus est qui pro vanitate sæculi istius plus student terrenis cupiditatibus operam dare, quam lectioni divinæ insistere, dum volunt stragula pulchra et picta tapetia, plumaria etiam et reliqua his similia cum ingenti sumptu et superflua expensa ad oculorum libidine, nescientes illud quod Dominus per Joannem evangelistam clamat et dicit: *Nolite diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt, quoniam omnia quæ [omne quod] in mundo est concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum et ambitio sæculi est*. Quid prolest virginitatem et integritatem corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit evitare? Sunt etiam nonnulli qui etiam facultatibus suis majorem partem parentibus et forte divitiibus quam pauperibus dare volunt, et non cogitant quod illis substantiam suam ad luxuriam tribuant, se æterna mendicitate consumant. Sed dicit aliquis: Ergo despiciere debeo parentes meos? Absit ut nos dicamus quod parentes tuos non debeas honorare: quomodo fieri potest ut parentes prædicemus non amandos, qui inimicos dicimus diligendos? Ama parentes tuos quos potes, et si casti sunt et honesti, honorem illis semper impende, et de facultatibus tuis aliqua illis minuscula derelinque; totum vero quidquid est magis atque utilius usque in finem sæculi profuturum pauperibus tribue, ut elemosyna usque in diem iudicii pro refrigerio pauperum ad regna cælorum [Add., transeat]. Quod minus dederis, poterunt sibi postmodum providere (qui non poterant laborare). Tu autem quod tibi minus per misericordiam præparaveris, in illo sæculo nunquam poteris invenire. Et tamen si sunt aliqui parentes qui aut victi aut vestitu indigeant, mercedem apud Deum habemus, si illis inde [unde] possint sustentari tribueris. Venturi enim sumus ante tribunal æterni iudicii, et si bene egerimus, felicitatem audiemus: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum; quia esurivi et sitivi, etc.; quanta fecistis mihi ex minimis istis, mihi fecistis*. Non dixit: Venite, percipite regnum Dei quia parentum vestrorum divitias cumulastis; quia illis unde luxuriantes [luxuriant] in sæculum dimisistis; non utique dixit, sed illud quod in Evangelio commemorat, quod et propheta ante prædixerat: *Dispavit, dedit pauperibus*. Attendite, quæso, dispersi, dedit pauperibus, non dixit divitibus luxuriosis, non hoc sæculum diligentes. Nam et ille dives de quo in Evangelio legimus, *qui induebatur purpura et bysso*, fratres suos divites reliquit; sed ille postea guttatum refrigerii in infernum ardens quæsit et invenire non potuit. Vos vero, sancti et Deo dignæ animæ, totum spiritaliter agite, et cui consecratis animas vestras ipsi offerte, imo et reddite substantiam vestram. Dignum est ut a vobis accipiat terrena, qui vobis præparat æterna; ipse a vobis accipiat terrenam substantiam qui vobis contulit virginitatis coronam; vos illi amplius debitores estis, quibus dedit ut illum qui est immaculatus Agnus quocumque lerit sicuti possitis. Sequitur quidem Christum cæters multitudine fidelium non quocumque lerit, sed quocumque ipsi poterint. Pœnitentes enim et conjugati possent per alias vias justitiæ sequi Christum, præter, etiam in virginitatis decore procedit. Non enim habent quid faciunt ut virgines sint, in quibus factum est ut virgines esse non possint. Vos vero, sancti filii, sequimini eam tenendo perseveranter quod volistis ardentem. Cavete ne a vobis virginitatis bonum pereat, cui facere nihil potestis ut redeat. Iterum atque iterum sancti et Deo dicite animæ rogo et cum omni humilitate præservando virginitatis præmi consilium dare præsumo, ut familiaritatem incongruam a vobis vel a vestris totis viribus repellere laboretis. Longe satis, longe sit pestis ista quam inordinata familiaritas jaculatur, non est in hac societate securitas qua collisiones patitur, ve-

In quibusdam fluctibus turbulentis in hac familiaritate non habitat amica concordia, quæ non nisi discordante inimicitia crescit. Nam ad conservandam sanctæ religionis dignitatem securitas magis quam inordinata familiaritas testis sanctissima est. Attende, anima sancta; diligenter intellige quanta mala de inordinata familiaritate nascentur. Familiaritas enim cujuslibet feminæ, si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parat, porrigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exultat, ruinas ædificat, ripas erigit, præcipitia aperit, periculum naufragat, naufragiis vitiat, perditione gaudet, interitum fovet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, excusationes inflammat, et catervatim simul glomerantur numerosæ andagines [*forte indagines*] captivonem, ac per infinita dedecora multiplicis mortis invehit perniciem perditorum. Tot itaque et tam mala perniciosæ familiaritatis nemo prosternit, nisi qui societatem unde periclitari possit aut difficile aut certe rariushabere contenderit. Nam sancta anima quæ secretum suum custodire voluerit, assiduitatis malum to a animi virtute fugiat. Ipsa sancta singularitas munimen illi invictum esse sanctimonix, expugnatio fortis infamix, fortitudinis firmitas, et lascivix petulantis infirmitas, proprietatis præsidium, et infirmitatis excidium, animæ victoria et corporis præda, libertas gloriarum et captivitas criminum, pronuba sanctitatis et repudium turpitudinis, sinceritatis iudicium, et ablutio scandalorum, exercitium continentix, et evacuatio tota luxuriæ, pax secunda virtutum, et impugnatio inquieta bellorum; puritatis culmen, et libidinis carcer; honestatis portus et ignominix; naufragabilis locus virginitatis, et hostis immunditix; lorica pudoris, et spoliolum proprietatis; murus incorruptionis, et districtio vulgaritatis; in tebritatis dignitas, et fornicationis eversio; additio claritatis, et decoris præcipitium; voluntas bonorum operum, et afflictio vitiorum; refrigerium pudicitix, et pœna petulantix; acquisitio triumphorum, et facinorum detrimentum; requies salutis, et perditionis exsilium; vita spiritus, et carnis interitus; status qualitatibus angelicæ, et funus humanæ substantix. Hæc omnia mala fortiter Deo adjuvante vincuntur, et illa quæ diximus bona feliciter acquiruntur, si ab animabus sanctis familiaritas inordinata respuitur. Attendite vos, quæso, sanctæ animæ, quia inter omnia certamina quibus semper est Christiana milita, sola duriora sunt prælia castitatis ubi quotidiana pugna est et rara victoria; gravem castitas sortita est inimicum qui quotidie vincitur et timetur: quotidie, inquam, vincitur, et non sinit provocare. Nemo securus vincit qui secum pugnat. Periculosa.

Christiano nomine gloriantur. Ideo autem et illæ fatuæ quinque et prudentes quinque dicuntur, quia quinque sensus in omnibus hominibus esse probantur. Visus, auditus, gustus, odoratus et tactus, et quia per istos sensus velut per quasdam januas et fenestras aut vita aut mors ingreditur ad animam nostram. De quibus et propheta dixit: *Intravit mors per fenestras*, ideo et ibi quinque virgines dicuntur prudentes, quæ istis sensibus bene utuntur, et ibi quinque fatuæ, quæ per istos quinque sensus maxis mortem quam vitam excipiunt. Quomodo autem ista quinque sensus velut quinque virgines aut virginitatem custodiant, aut corruptioni subjaceant, diligenter requiramus. Si aliquis vir aut mulier viderit filium suum aut filiam, servum aut ancillam, et ad concupiscentiam diligenter aspexerit, corrupta est una virgo, quia per oculos, id est per fenestras corporis in secretum cordis venenum mortis intravit. Si vero aliquis sive religiosus, sive laicus homines detrahentes, sermones etiam otiosos et cantica luxuriosa vel turpia proferentes libenter audierit, et cum dele-

tionis placido auditu susceperit, corrupta est alia virgo. Si autem non sit contentus modicis cibis, sed sumptuosas delicias quærat, si semper male loqui studeat, corrupta est tertia virgo. Sed [*forte* Si] etiam odores peregrinos, ut hominibus placere possit diligenter inquirat, quarta virgo est violata. Si vero manibus suis aut filios aut filias alienas cum delectatione propter libidinem tangere voluerit, et vestimenta nimis mollia animo voluptuoso quæserit, jam etiam quinta virgo corrupta est. Quia enim ordines isti quinque sensus velut quinque virgines in hominibus corrumpuntur, et e contrario dum animæ sanctæ istos quinque sensus, id est visum, auditum, gustum, odoratum et tactum ab omnibus illicitis frenant, et ad ea quæ sunt licita vel legitima sobrie et caste relaxant, ideo quinque virgines omnes bonos significant, et illæ quinque eos qui mali sunt præfigurant. Et revera, fratres charissimi, quid prodest viro vel feminæ, clerico vel monacho vel sanctimoniali, si in corpore virginitas custoditur, quando per malas concupiscentias cordis integritas violatur? Quid prodest in uno membro præferre castitatem et in omnibus sensibus habitare corruptionem? Nam et illæ virgines quæ *Agnem sequuntur*, si diligenter attenditis, non propter hoc sequuntur Agnum, quia solam virginitatem corporis servaverunt. Denique cum dixisset; *hi sunt qui se cum mulieribus non inquinaverunt*, secutus adjunct, *et non est inventum in ore eorum mendacium. Sine macula sunt*. Qui ergo de sola corporis virginitate gloriatur, diligenter attendite quia si mendacium diligit, cum iis sanctis virginibus Christum sequi non poterit. Nalæ ergo virgo de sola corporis virginitate præsumat, quia si inobediens fuerit aut linguosa, ab illo thalamo sponsi coelestis se noverit excludendam. Cum ergo virgo centesimum gradum teneat, et mulier conjugata tricesimum, melior tamen est casta quam virgo superba: illa enim caste et humiliter marito serviens tricesimum possedit gradum; virgini superbiæ nec unus gradus remanebit, et impletur in illa quod ait Psalmista: *Tu populum humilem salvam facies, et oculos superborum humiliabis*. Et quia totam Ecclesiam B. Apostolus virginem vocat, non solum in ea considerans corporis virgines, sed incorruptas omnium desiderans mentes ita dicens: *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, non solum sanctimonialium, sed etiam omnium virorum ac mulierum anima si cum castitate corporis in illis superdictis quinque sensibus virginitatem servare voluerit, sponsa Christi esse non dubiet. Non enim corporum, sed animarum sponsus intelligendus est Christus. Et ideo, fratres charissimi, tam viri quam feminæ, tam pueri quam puellæ, si virginitatem usque ad nuptias servant et per istos quinque sensus, id est visum, auditum, gustum, odoratum et tactum, dum eis bene utuntur, suas animas non corrumpunt, in diem iudicii, apertis januis, ad æternum sponsi thalamum feliciter merebuntur intrare. Illi vero qui et corpora sua ante nuptias adulterina conjunctione corrumpunt, et postea per totam vitam suam male vivendo [*forte* videndo], male audiendo, male loquendo, animas suas violare non desinunt, si eis fructuosa et digna poenitentia non subvenerit, clausis januis sine causa clamabunt: *Domine, Domine, aperi nobis, et audire merebuntur: Amen dico vobis, nescio vos unde sitis*. Hæc ergo, fratres, si et clerici et monachi, et sanctimonialibus [sanctimoniales] et in conjugii positi fideliter et diligenter attendimus, et cum castitate corporis etiam integritatem cordis auxiliante Domino custodimus, non cum fatuis *projiciemur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium*; sed cum sapientibus ad spirituales nuptias intravimus, audire merebimur: *Euge, serve bone et fidelis, in ra in gaudium Domini tui*.

ITEM SANCTI CÆSARII DE DECEM VIRGINIBUS.

In lectione evangelica quæ nobis de decem virgi-